

Barbara Ewa Gronostajska*

TEORIA WITRUWIUSZA WE WSPÓŁCZESNEJ ARCHITEKTURZE XXI WIEKU

VITRUVIUS' THEORY IN CONTEMPORARY ARCHITECTURE OF XXI CENTURY

Teoria Witruwiusza to słynna triada: trwałość, użyteczność, piękno. Przez wieki doskonale oddawała wartości architektury lecz w ostatnich latach wraz z błyskawicznym rozwojem cywilizacji wydaje się, że architektura odchodzi od tych wspaniałych wartości. W artykule przedstawiono pewne przemyślenia dotyczące współczesnej architektury w kontekście teorii witruwiuszowej.

Słowa kluczowe: teoria Witruwiusza, architektura współczesna

Vitruvius's theory is famous triada: durability, usefulness and beauty. Through the ages perfectly characterized architecture's values but last decades shows that modern architecture is no longer based on Witruwiusz triada. In this paper some remarks concerning today's architecture and Witruwiusz's values will be found.

Keywords: Vitruvius' theory, contemporary architecture

*Piękno jest obecne, tylko trzeba chcieć je widzieć,
lub przynajmniej rozmyślnie nie zamykać oczu.*

Theodor Fontane

Teoria Witruwiusza dotycząca architektury polega na zachowaniu słynnej triady: trwałości (*Firmitas*), użyteczności (*Utilitas*) i piękna (*Venustas*). Analizując tę teorię warto się zastanowić czy teoria stworzona wieki temu jest aktualna współcześnie i nie zdewaluowała się przez te lata. Podejście do architektury

przez wiele wieków ulegało przekształceniom. Zmieniały się style, potrzeby, gusty. Na zmiany te miał też duży wpływ rozwój cywilizacyjny oraz pojawienie się nowych technologii.

Czym jest piękno, użyteczność oraz trwałość, czy są to wartości stałe czy zmieniają w zależności od kręgów kulturowych oraz czasu powstania? Można zadać sobie pytanie czy współczesna architektura jest trwała, użyteczna i piękna? Oczywiście na pytania te trudno znaleźć jednoznaczną odpowiedź.

* Gronostajska Barbara, dr hab. inż. arch., Politechnika Wroclawska, Zakład Projektowania Architektury Mieszkaniowej.

1. Widok Nomadic Museum architekta Shigeru Ban, [2]/Nomadic Museum, designed by Shigeru Ban, [2] 2. Egipt, piramidy [3]/Egipt, the pyramids [3] 3. Pozbawiona wszelkich zasad bryła budynku Instytutu Amerykańskiego w Paryżu – Frank O. Gehry [4]/The body of the building designed without the rules – American Institute in Paris, Frank O. Gehry [4] 4, 5 Widok zespołu mieszkaniowego Spittelau Viaducts Zaha Hadid w Wiedniu, (il. autora)/The housing estate Spittelau Viaducts, Zaha Hadid, Vienna

Rys. 1

Rys. 2

Rys. 3

Rys. 4

Rys. 5

Trwałość

U podstaw filozofii witruwiuszowskiej leży m.in. trwałość. Budowle starożytne, historyczne projektowane z solidnych materiałów przetrwały w lepszym bądź gorszym stanie do dziś, zadziwiając swoją trwałością. Dziś architektura staje się coraz mniej trwała. Wielokrotnie ta nietrwałość budowli stanowi jej atut. Można tu mówić zarówno o nietrwałości w zakresie formy jak i lokalizacji. Znane są przykłady budowli, które można przekształcać w zależności od potrzeb (mieszkania, domy). Takim przykładem może być również podróżujące po świecie muzeum Nomadic Museum, il. 1.

Nomadic Museum, zaprojektowane przez słynnego japońskiego architekta Shigeru Ban, jest miejscem stałej wystawy „Ashes and Snow” przygotowanej przez Gregory Colbert. Zbudowane jest z połączonych 152 kontenerów, umożliwiających przejście zwiedzających środkiem kontenerów i obejrzenie dzieł sztuki umieszczonych na przeciwległych ścianach. Wystawa była prezentowana w Santa Monica Pier, wcześniej wystawę można było obejrzeć w Wenecji oraz w pierwszym Nomadic Museum w Pier 54 w Hudson River. Prawdziwie „wędrownie” muzeum zostało zaprojektowane w sposób umożliwiający łatwe rozebranie konstrukcji oraz jej złożenie, dostosowując „budynek” do potrzeb podróżującej wystawy. Kontenery nie tylko są elementami konstrukcyjnymi, lecz także podkreślają „ruchomość” wystawy „Ashes and Snow”, która nie ma stałego adresu (jest przenoszona z miejsca na miejsce) [2]. Rozwiązanie jest wielce interesujące, a jego nietrwałość w żaden sposób nie umniejsza prezentowanej wartości architektonicznej,

Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że o wartości architektury świadczy nie tylko trwałość. Architektura podobnie jak człowiek jest coraz bardziej przemijająca i wydaje się ważnym co pozostawi po sobie wśród jej odbiorców w kategoriach psychicznych: zaskoczenie, zachwyt, wstręt, bunt.

Użyteczność

Kolejna zasada teorii Witruwiusza to użyteczność, można powiedzieć funkcjonalność. Można przytoczyć wiele wspaniałych przykładów budowli nieużytecznych, które przetrwały wieki i są do dziś piękne i podziwiane. Chociażby piramidy egipskie. Są z pewnością najbardziej charakterystycznym symbolem Starożytnego Egiptu, il. 2. Tak naprawdę te olbrzymie budowle, które do dziś ukrywają przed światem wiele tajemnic, to grobowce królewskie, w których oprócz z mumifikowanego ciała faraona składano różne przedmioty codziennego użytku, kosztowności, a nawet cały orszak służących (raczej pod postacią symbolicznych figurek – *uszebtiti*). Trudno o budowle tych powiedzieć, że są użyteczne, co prawda pełnią funkcję grobowców, ale nieużytecznych. Budowli takich można przytaczać wiele. We współczesnym świecie, gdzie dzięki technologii można wykonać rzeczy niemożliwe. Architekci prześcigają się w nowych pomysłach. Nowe budynki szokują swym wyglądem, skalą, materiałami (Dubaj). Sprawiają wrażenie obiektów, które stoją wbrew zasadom grawitacji. W żadnym razie nie są one użyteczne. To pewnego rodzaju pomniki wielkich architektów. Można snuć przypuszczenia jak te piękne budynki, bo takie one są, zaczną wyglądać za kilka lat. Będą przestarzałe i co gorsza mogą okazać się nieużyteczne, tak jak zaprojektowany przez Gehrego Instytut Amerykański w Paryżu, il. 3, czy też jeden z pierwszych zrealizowanych przez Zahę Hadid obiektów – straż pożarną przy fabryce Vitra. Obiekt okazał się piękny, lecz zupełnie niefunkcjonalny. Podobne odczucia budzi słynny Spittelau Viaduct w Wiedniu. Można przypuszczać, że za parę lat będzie straszyl swymi betonowymi rozedrganymi formami, w których nikt nie chce mieszkać, bo tak naprawdę mieszkania są niefunkcjonalne. Zespół budynków stanowił część działań rewitalizacyjnych podjętych w Wiedniu w rejonie Wiener Guertel. Zbudowany został wzdłuż Donaukanal, ponad wiaduktem

metro zaprojektowanym przez Otto Wagner, il. 4, 5. Te trzy „zakręcone” domy mieszkalne, zbudowane nad opuszczonym wiaduktem kolejowym łączą nabrzeże Donaukanal z tkanką miejską. W łukach wiaduktu znajduje się sklep oraz restauracja. Ponieważ wiadukt nie może zostać przecięzony, pieciokondygnacyjne budynki mają własne fundamenty i niezależne podparcie. Wszystkie ściany są pokryte strukturą izolacyjną w kolorze kremowym, identycznym z kolorem kamiennych narożników oraz cegieł przęsł wiaduktu. W dwóch miejscach szczeliny między nowymi budynkami i wiaduktem są przeszklone i połączone z częścią handlową zespołu. Stalowe rury o średnicy 70 mm, umieszczone pomiędzy obiema strukturami, tworzą podparcie dla brył budynku. Kąty ostre są dominującym elementem rozwiązania. Szklane ściany łączą się pod kątem ostrym. Ostre naroża zabezpieczono stalowymi pasami przylegającymi do szkła [5].

Analizując obiekty projektowane obecnie wydaje się, że użyteczność nie jest podstawową, najważniejszą wartością współczesnej architektury. Budynki nieużyteczne mogą być piękne a także trwałe. Mogą zachwycać i wywierać na odbiorcach zarówno pozytywne odczucia jak i te negatywne.

Piękno

Sięgając do encyklopedii o pięknie czytamy *piękno – pozytywna właściwość estetyczna bytu wynikająca z zachowania proporcji, harmonii barw, dźwięków, stosowności, umiaru i użyteczności, odbierana przez zmysły* [6].

Obecnie uważa się, że wzory piękna nie są stałe, pozostają swoiste dla kręgów kulturowych oraz okresu w jakim powstały. Dzieje się tak m.in. dlatego, iż częstokroć artyści starali się dać własną definicję piękna, niezależną od wcześniejszych kanonów. Tym samym piękno widziane przez artystę postrzegane jest jako subiektywne i zależne od gustu czy upodobań [7].

W pewnym stopniu można uznać, że piękne jest to co modne. Choć w tym miejscu można mieć pewne wątpliwości. Za przykład można podać współczesną modę w architekturze mieszkaniowej na projektowanie i budowanie domów w stylu dworcowym. Dwory i dworki od wieków są elementem polskiej architektury. Są to piękne budynki przykryte dużymi dachami, lokalizowane w dużych parkach. Domy te posiadają wiele uroku i specyficzny klimat. W ostatnich latach zauważyć można modę na tego typu architekturę, która przeniesiona do współczesności jest pewnego rodzaju architekturą kiczu. Budynki tego typu są piękne, gdy są stare, posiadają ducha czasu. Dziś budowane takie obiekty są wynikiem jedynie mody. Jednak podstawową cechą mody jest jej szybkie przemijanie. I właśnie dlatego powinna być wykorzystana wszędzie tam, gdzie wchodzi w grę produkty krótkotrwałe: stroje, meble, samochody. Z budynkami jest inaczej. Najczęściej powstają na kilkadziesiąt lat, a czasem i dłużej. Dlatego powinny stanowić przykład piękna a nie przemijającej mody i preferencje projektantów i inwestorów powinny się kierować w stronę teorii Witruwiusza.

Architektura ponadczasowa nie może więc wynikać z przelotnej mody. To jednak zbyt mało, aby przetrwała wieki i była wciąż podziwiana.

Podsumowując można powiedzieć, że podstawową cechą architektury jest jej siła, niezależnie od tego czy jest użyteczna, trwała czy piękna. Ale czym jest ta siła architektury i czym się wyraża? Można powiedzieć, że siłą architektury jest jego wyrazistość i wrażenia odbiorców. Oznaczać to może logikę decyzji dotyczących kształtu, proporcji, materiałów oraz kolorystyki składająca się na całkowity efekt. Taka architektura jest rozpoznawalna i tworzy czytelny obraz miasta. Niekoniecznie więc tradycyjne witruwiuszowe wartości architektury – trwałość, użyteczność i piękno – stanowią nierozdzielny element kształtowania przestrzeni architektonicznej.

PRZYPISY

- [1] Witruwiusz P., *O architekturze ksiąg dziesięć*, Pruszyński S-ka, Warszawa, 2004
- [2] <http://www.inhabitat.com/2006/02/16/nomadic-museum-ashes-snow/>
- [3] www.google.pl/imgres?imgurl=http://tramp.travel.pl/photo/00117/duze/e45.jpg&imgrefurl=http://
- [4] <http://library.thinkquest.org/20868/pol/woa/text5.htm>
- [5] www.mimoa.eu/.../Spittelau%20Viaducts
- [6] Encyklopedia Powszechna, t. 6, Kluszczyński, Kraków 2002,
- [7] <http://www.bdonline.co.uk/story.asp?storycode=3064017#ixzz0Ml2ipCUc>